

Anna Matvejeva

AZ EURÓPAI UNIÓ KÖZÉP-ÁZSIA-POLITIKÁJA

Bevezetés

Az 1990-es évek elején Közép-Ázsia nem volt prioritás az Unió számára, de szeptember 11. óta megváltozott a politika fókuszja, és az EU egyre aktívabb a régióban. Az 1990-es években volt egy fellángolás, amely a térség földgáz- és olajkincsének szólt, de akkoriban igen kevés volt itt az európai beruházás. Ma az érdeklődés főleg biztonságpolitikai jellegű, az Unió mindent megtesz, hogy korlátozza az illegális drog-, fegyver- és emberkereskedelmet és stabilizálja azt a régiót, amely közvetlenül érintkezik Afganisztánnal. Ez a megközelítés főként veszélyforrásként, és nem a lehetőségek kapujaként kezeli Közép-Ázsiát, fő célkitűzései pedig a következők:

- stabilizálni a régiót, amely rossz esetben a nemzetközi terrorizmus és bűnözés melegágya lehet;
- az afganisztáni katonai misszió logisztikai támogatása,
- megakadályozni, hogy a szervezett bűnözés és politika összefonódjon,
- a régió állami kapacitásainak megerősítése.

A 2006. januári gázkrízis után felértékelődött a régió energiakincse, az energia-biztonság kulcsszavává vált az EU Közép-Ázsia-kapcsolataiban.¹ Az utóbbi időkben az európai társaságok nagy összegeket fektettek be, főleg Kazahsztánban.²

Természetesen geostratégiai is fontos a régió, mivel ha az itteni mérsékelt iszlám országok megerősödnek, akkor javul a regionális együttműködés Oroszországgal, az USA-val és Kínával az olyan fontos területeken, mint az illegális fegyverkereskedelem és migráció. Emellett a nem együttműködés ára is súlyos lehet, hiszen a pozitív tendenciák könnyen megakadhatnak, és a stabilitás sérülhet. Mivel jelenleg az Unió a legnagyobb donor, érdemes rászoktatni a régió államait, hogy ne függjenek a külső segítségtől.

Ezek a tényezők szinte kiáltanak egy általános EU-stratégia megalkotásáért. Kezdetnek jó lépés volt, hogy 2005 júliusában az Unió speciális diplomáciai képviselőt jelölt ki a térségbe. Remélhető, hogy az új megbízott majd kezdeményezni fogja a

stratégia kialakítását. Az alábbiakban azt vázolom, hogy ma milyen szerepet játszik az Unió a térségben a politikai projektektől a civil társadalom támogatásáig és a tanács növekvő szerepéig.

Az EU jelenlegi szerepe

Az Uniónak több intézménye foglalkozik a régióval: a Bizottság, a Tanács és a soros elnökség. Az Európai Parlament főleg az emberi jogi és civil társadalmi ügyekkel foglalkozik. Kezdetben a Bizottság volt a legfontosabb szerv, mostanában azonban egyre nő a Tanács politikai szerepe. Ennek ellenére a földrajzi távolság, az erősödő orosz hatás és a nehézkes politikai viszonyok miatt eléggé alacsony szintűek a kapcsolatok.³ A régió államaival az úgynevezett *PCA-egyezmények* (*Partnership és Co-operation Agreement*) szabályozzák a kapcsolatokat, de ezek tartalma jóval felületesebbek az Ukrajnával vagy Oroszországgal kötött hasonló egyezményeknél. Türkmenisztán nem ratifikálta a szerződést, ezért végrehajtását befagyasztotta az Unió. A polgárháború miatt Tadzsiszisztánnal csak 2004 októberében írták alá az egyezményt. Ennek tagállami ratifikációja 3 évig is eltarthat. A *PCA-szerződések* egy sor intézményt hoztak létre: az Együtműködési Tanács éves találkozóját a soros EU-elnök vezeti miniszteri szinten, a Kooperációs Bizottságokat a Bizottság, míg a Parlamenti Együtműködési Bizottságot az EP kezeli.

Az első *PCA-egyezményeket* 1996-ban írták alá és 1999-ben léptek életbe, ezek 2009-ben járnak le (az úgynevezett *ENP/European Partnership-egyezményeket* 2004-ben írták alá).⁴ A *PCA-szerződéseket* tipikusan a posztkommunista átmenet országaira tervezték, de mára már elavultak, nem működnek hatékonyan. Sokszor az uniós szerepvállalás *ad hoc* jellegű és konkrét ügyekre terjed ki.

Az Unió és tagállamai a legnagyobb donorok a régióban 1991 és 2004 között 1132 milliárd eurót költöttek helyi projektekre. Ebből 516 millió eurót a TACIS-program keretében fizettek ki. A térség országai közül Tadzsiszisztán és Kirgizisztán kapta a legtöbb forrást, főleg szociális, illetve szegénység elleni projektek támogatására. 1992 és 2002 között Tadzsiszisztán, a régió legszegényebb országa, 350 millió eurót kapott. Az egy főre eső támogatások terén viszont Kirgizisztán vezet.⁵ A kazah, kirgiz és tadzsik projekteket az Alma Ata-i bizottsági kirendeltségről irányították, Kirgizisztánban és Tadzsiszisztánban nem állandó delegáltak felelősek a projektekért. Az Alma Ata-i bizottsági iroda valószínűleg elköltözik Asztabána, míg 2007-ben Biskekben nyitnak új irodát. Az üzbég és türkmén projekteket közvetlenül Brüsszélből irányították, de a helyi üzbég Európa Ház nem hivatalos képviselőként funkcionál. A politikai kapcsolatokért a külkapcsolatokért felelős bizottsági főigazgatóság (RELEX) a felelős, a helyszínen pedig az Alma Ata-i hivatal politikai osztálya.

2005–2006-ra a régió egészére 120 millió euró van előirányozva. 2001. szeptember 11. előtt kétszer csökkentették a főösszeget, de azóta a régió fontossága növekedett és a támogatás mértéke is nőtt. A programok fő célterületei a következők:

- szegénységelleni küzdelem,
- jó kormányzás/közigazgatás,
- regionális együttműködés.

Érdekes, hogy a Dél-Kaukázus országai (Grúzia, Azerbajdzsán, Örményország) bekerültek az Unió szomszédsági projektjébe (ENP), míg Közép-Ázsia nem.⁶⁷

Szeptember 11. óta a Bizottság és a tagállamok jelentősen növelték a biztonsági szektor támogatását Közép-Ázsiában. Az Unió legfontosabb programja a határőrizeti program (BOMCA), amely szorosan kapcsolódik a drogellenes CADAP és NADIN-programhoz. A BOMCA-projekt költségvetése 44 millió euró a 2004 és 2009 közötti időszakra. A CADAP-program jóval előbb indult, azt még Chirac francia elnök javasolta, mivel a régióban termelt kábítószer jó része európai piacokra kerül. A program előkészítését és tesztelését a francia határ- és vámország végezte, végül 2001 januárjával indult a program. 2002 októberében Türkmenisztán kivételével drogellenes akciótervet írtak alá az Unió és Közép-Ázsia országai, a végrehajtásáért az EU részéről az Európai Drog Koordinációs Egység a felelős.

A határőrizeti projekt részben szeptember 11-re adott válasznak tekinthető. Az Egyesült Államok kérte az akkor soros EBESZ-elnök Ausztriát, hogy dolgozzanak ki olyan projekteket, amelyek növelik Közép-Ázsia stabilitását. Az osztrák belügyminisztérium szakmai segítségével és osztrák állami támogatással határőrizeti projektet kezdeményeztek a Fergana-völgyben. Ezt a projektet karolta fel az Európai Bizottság és kapcsolta össze a már korábban elindult CADAP-programmal. Az alapötlet az volt, hogy a közösségi forrásokat a tagállamok *know-how*-jához csoportosítsák.

A projektben már a kezdetektől léteztek nyitott politikai kérdések. Az alap gondolat az volt, hogy a helyi határőrök képzésével javítsák a közép-ázsiai határok átjárhatóságát és csökkentsék a korrupciót. Ezzel szemben a CADAP-program a drogellenes harcra koncentrált, és főleg Afganisztán határait tartotta szem előtt. A BOMCA-program által létrehozott modern határállomások és technológiák sokszor a helyi lakosság ellenszenvét vívták ki, a Batken-Isfara régióban, Kirgizisztán és Tadzsikisztán határán a helyiek fegyverrel támadták a határállomást. Ilyen támadások a jövőben is előfordulhatnak.

A BOMCA-projekt végrehajtásában kulcsszerepe van az UNDP-nek, az ENSZ fejlesztési szervének. A Bizottság logikája szerint az UNDP a nemzetközi fejlesztési logikát ötvözi a határvédelmi logikával. További probléma volt azoknak az orosz erőknél a hozzáállása, akik a tadzsik határőrséget támogatták és képezték. Az oroszok kezdetben igen gyanakodva tekintettek az EU-s szerepvállalásra.

A BOMCA-projekt kezdetben nehezen indult, mivel nem volt tiszta a program fókuszja. Akkor élénkült meg a projekt, miután kivonták az orosz csapatokat a térségből. További lökést adott az a brit kezdeményezés, amely a már meglévő drogcsempészség elleni brit projektet kötötte össze a BOMCA-val a tadzsik–afgán határon. Végül 2005-re lett működőképes a program.

Technikai szempontból nagy siker volt a projekt, amely hozzájárult a helyi határőrség modernizációjához, de nem volt világos politikai célkitűzés. Nem volt például világosan megfogalmazva, hogy a technikai segítség fejében mit vár az Unió a helyi hatóságoktól.

Jól példa erre Üzbegisztán helyzete az andizsáni események után. Az országra lebontott EU-segély csökkent ugyan, de a regionális projektek tovább folytak, a terméki határőrképző központ tovább épült, és továbbra is finanszírozták a technikai fejlesztéseket a tadzsik–üzbég határon is.

Vannak azonban sikerek is. Az üzbég kormány további segítséget kért a Fergana-völgyben a Kokandhoz közeli üzbég–tadzsik és üzbég–kírgiz határszakaszokon. E relációkban stabilizálódtak az átkelők, csökkent az illegális határátlépés és több új hivatalos átkelőt nyitottak (például Karasuu).

Összeségében a BOMCA-projekt sikeresnek tekinthető, mert megnövelte az EU jelenlétét a régióban. Kérdéses, hogy az Unió hogyan kezelje az együttműködést az üzbégkormánnyal az andizsáni erőszak után.

Politikai szinten igen kevés esemény történt, nem volt EU–Közép-Ázsia-csúcs, csak az ügyeletes trojka járt néha-néha a régióban. Kivétel Javier Solana 2005-ös kírgizisztáni útja. Közép-Ázsia főleg a negatív hangvételű *CFSP-közleményekben jelenik meg*.⁸

A soros EU-elnökségnek nagy a szerepe, hogy egy régió mennyire kap figyelmet a CFSP-döntéshozatalban. Az utóbbi években először 2004-ben a holland elnökség javasolta rendszeres politikai párbeszéd kezdetét a régióval. A 2006 első felében sorra kerülő osztrák elnökség főleg Kazahsztánra koncentrált. Rendeztek EU–Kazahsztán Együttműködési Tanácsot (2006. április) és EU–Kazahsztán Parlamenti Együttműködés Bizottságot (2006. június). A 2007 első felében elnöklő Németország is kiemelt témaként kezeli Közép-Ázsiát.

A lassan kiépülő kapcsolatok ellenére főleg bizalomerősítő jellegű találkozókra van szó. Ez azonban nem akadályozta meg az EU-t, hogy kétoldalú megállapodásokat kössön Üzbegisztánnal és Türkmenisztánnal e találkozók margóján. Továbbra is úgy tűnik azonban, hogy ezek a tárgyalások inkább formálisak, és nincs igazi politikai dialógus.

Új fejezetet jelenthet, hogy 2005 júliusában a régióért felelős EU különmegbízottat jelöltek ki Jan Kubis személyében.⁹ A beiktatás után nem sokkal történt andi-

zsáni események különösen indokoltá tették a kezdeményezést. Kirgizisztánban is igen törekeny volt a helyzet, és az andizsáni események kapcsán éles nézeteltérések voltak az EU és Moszkva között.

Nem kérdéses, hogy Üzbegisztán a régió legnehezebb és legbonyolultabb kérdése. Andizsán után az Unió felfüggesztette az üzbég kormánnyal a politikai párbeszédet, fegyverembargót rendeltek el és 12 üzbég politikust vízumtiltási listára helyeztek. Az Unió nem akarta teljesen elszigetelni a legnagyobb és legnépesebb közép-ázsiai államot, de az andizsáni erőszak után lépni kellett. Sajnos, az Uniónak nincs eszköze az ottani események kivizsgálására, még akkor sem, ha a brit külügyminiszter, Jack Straw indítványozta ezt.¹⁰ Az üzbég külügyminiszter, Elver Ganyijev is nyíltan elutasította ezt a vizsgálatot, és azt javasolta, hogy az EU lépjen túl az eseményeken és újítsa fel a politikai dialógust.¹¹

A térség kormányai eddig az EU-t főleg pénzforrásnak tekintették. Igazából nem erőltetik a növekvő uniós fellépést, csak olyan területeken, amelyekből közvetlen hasznuk van. Kazahsztán – főleg az EBESZ elnökségi kampánya érdekében – nyíltan közeledik az Unió felé és kezdeményezi a kapcsolatok intézményesítését.

Ezzel szemben az üzbég kormány a nyílt konfrontációt választja. 2005 júniusában nem adtak vízumot Solana emberjogi főtanácsadójának, aki arra próbálta rábírní Karimov elnököt, hogy nemzetközi vizsgálatot indítsanak az andizsáni eseményekkel kapcsolatban. Az üzbég elnök nem válaszolt Solana hasonló tartalmú levelére sem. Az EU–üzbég konfliktus nagy – főleg orosz – sajtóvisszhangot váltott ki, mondván, így jár minden posztszovjet állam, amely szembe mer szállni a Nyugattal.¹²

Az utóbbi években az Unió jelenléte erősödött Közép-Ázsiában. Továbbra is kérdéses azonban, hogy mi a régió szerepe a közös külpolitikában. Az előrelépést elősegítheti, hogy „diplomáciai szűzterületről” van szó, amelyben megfelelő tervezéssel komoly eredmények érhetők el.

Az új stratégia lehetséges alapjai

Eljött az idő, hogy az Unió újragondolja eddigi, főleg projekteken és technikai segítségnyújtáson alapuló stratégiáját. Az egyik megközelítés az lehet, hogy más stratégiai célokból (Oroszország, Afganisztán, energiapolitika) fogjuk levezetni az új Közép-Ázsia-stratégiát. Ha megfelelően világosak a prioritások, akkor különböző ügyekben együttműködhetünk a régióban jelenlévő tényezőkkel, legyenek azok akár ENSZ-ügynökségek vagy Oroszország és Kína. Azt sem szabad elfelejteni a stratégia kialakításakor, hogy más hatalmaknak (USA, Oroszország vagy Kína) sokkal nagyobb amozgástere és eszköztára a régióban.

Az európai megközelítés újdonsága lehet, ha az Unió kombinálja a biztonságpolitikai és nemzetközi fejlesztési megközelítéseket. Véleményem szerint a már az eddigiekben is sikeres BOMCA-projekt lehet a kísérleti terep. Sok tagállam számára gyanús lehet az alapvetően az Európai Bizottság által irányított projekt, de az eddigi tapasztalatok alapján igen is bevonhatóak a tagállamok. Másik tanulság az, hogy a helyszíni végrehajtást is az EU-nak kell vállalnia, jelenleg az ENSZ fejlesztési ügynöksége (UNDP) a felelős ezért.

Az Európai Biztonsági Stratégia világosan megfogalmazza a célt, hogy harmadik országokban a biztonsági szolgálatok reformjának elősegítése hozzájárul az Unió biztonságához. Ebben a tekintetben a BOMCA kiemelt ESDP/CFSP-projekt lehetne. A brit EU-elnökség alatt jelentős előrelépés történt e téren.¹³ Közép-Ázsiában már van ilyen projekt, reméljük, hogy különleges megbízott vezetésével a Bizottság és a Tanács együttműködésére lehet előrelépni.

Fontos továbbá, hogy az EU megtalálja a biztonságpolitikai segélyek és a fejlesztési politika által folyósított összegek közötti összhangot. Nincs igazából világosan megfogalmazott prioritásrendszer arról, hogy milyen projekteket lehet finanszírozni fejlesztési pénzekből. Az OECD szakbizottsága 2004 márciusában olyan döntést hozott, hogy a biztonsági szektor átképzésére folyósíthatók nemzetközi fejlesztési pénzeszközök, de továbbra sincs döntés, hogy lehet-e költeni a biztonsági szolgálatok technikai fejlesztésére. Sőt, egyes szerzők szerint a fejlesztési pénzek ilyen jellegű felhasználása a nyugati eszközgyártók érdekeit szolgálja.¹⁴

A Fergana-völgyben két fontos EU által finanszírozott projekt fut, egyrészt a BOMCA, másrészt a szegénység elleni projekt. A Fergana-völgy sűrűn lakott és igen szegény régió, ahol az iszlamista radikálisok könnyen találhatnak követőket. Mindenképpen szükség van egy projektek feletti politikai autoritásra ebben az esetben is, azaz nem lehet elkülönülten irányítani két, jellegében különböző programot.

Ez igaz a drogellenes harcra is. Legtöbbször szociális problémák és szegénység miatt kezdenek el drogot termesztani. Nem lehet ezt a problémát csak büntetőjogi problémaképpen értelmezni. Az integrált megközelítés jó terepe lehet Khatlon tartomány a tadzsik–afgán határhoz közel. A fejlesztési segélyeket és a drogellenes alapokat mindenképpen össze kell hangolni.

Válságmenedzsment és ESDP-missziók

A jelenlegi stabilitás igen könnyen átfordulhat nyílt konfliktussá Közép-Ázsiában. Az Uniónak fel kell készülnie a válságmenedzselésre a régió viszonylatában, ám helyi információgyűjtési lehetőségei igen korlátozottak. A kirgiz válság kezelése érdekes példa lehet a fenti dilemmára.

Nem kétséges, hogy az európai védelem fejlődésével egyre nagyobb figyelmet kapnak az ESDP-missziók. A jelenlegi missziók a Balkánon és a világ más részein a fejlődés jeleit mutatják, de az ESDP igazi tesztje várhatóan a koszovói misszió lesz.

Közép-Ázsia kontextusában a speciális megbízottnak joga van, hogy ESDP-missziót javasoljon válság idején. De az ESDP tekintetében elég nehéz definiálni, hogy mikor beszélhetünk igazi krízisről. A grúziai ESDP-projekt érdekes példa, mivel főleg az igazságszolgáltatás reformjára irányult, s ez nem sokban különbözik más bizottsági programoktól. Az is igaz, hogy határőrizeti projektet is terveztek, de az orosz ellenállás miatt ez meghiúsult egyelőre. Hasonló viták folytak egy esetleges kirgizisztáni szerepvállalásról is, mivel a kirgiz kormány hivatalosan is segítséget kért az igazságszolgáltatás és a börtönök reformjára. A különleges megbízott véleménye szerint Kirgizisztán adszorpciós képessége olyan kicsi, hogy nem lehet biztosítani a befektetés megtérülését, és még a grúziai misszió tanulságai sem ismertek. Egy másik ESDP-eszköz lehet Közép-Ázsia viszonylatában az úgynevezett CRT (crisis response team) felállítása, azonban ezt az eszközt is csak közvetlen krízishelyzetben lehet bevetni.

Más vélemények szerint a balkáni országokéhoz – például Bosznia-Hercegovina – hasonló, direktebb segítséget kellett volna adni, bírók, ügyészek és rendőrtisztek helyi telepítésével. Eddig azonban ez a megközelítés sem kapta meg a szükséges politikai támogatást.

Gyakorlatilag a tagállamok között nincs meg a megfelelő politikai akarat, hogy ESDP-missziót indítsanak Kirgizisztánban. Alig van tagállami nagykövetség Biskekben. Ennek ellenére az EU-nak nem szabadna figyelmen kívül hagynia a kirgiz válságot, ugyanis a komoly fejlesztési segélyek hatása teljesen elveszhet megfelelő politikai fókusz hiányában. Nem valamiféle grandiózus kezdeményezés kell, hanem olyan gyakorlati lépések, amelyek segítik a válságmenedzselést.

Az uniós fellépés kulcskérdése a megfelelő válság-előrejelző mechanizmus. Az andzsáni krízis előtt nem volt valószínűsíthető, hogy komoly menekülthullám érheti el az Unió-t, mára ez a helyzet megváltozott, mivel 75 andzsáni menekültet fogadtak be uniós tagállamok. A fluid politikai helyzet miatt nem kizárható, hogy újabb és újabb menekülthullámok érhetik el Európát.

Nemzetközi fejlesztési politika

A részleges sikerek ellenére az Unió befolyása jóval kisebb, mint amit a befektetett összegek alapján elvárhatnánk. A stratégia átgondolásával jóval nagyobb befolyást lehetne elérni. Az első feladat lehet a helyi elemek – kormányzat, civil társadalom,

önkormányzatok – bevonása a projektek tervezési fázisában. Másodszor sokkal világosabbá kell tenni az elvárásokat és célkitűzéseket.

El kell azt is fogadni, hogy Közép-Ázsia országai más fejlődési pályát futnak be, mint az új közép-európai EU-tagok. Rájuk nem lehet alkalmazni a „tranzíciós” paradigmát, a projektek kidolgozásánál jobban figyelembe kell venni a helyi viszonyokat – például a politikai iszlám szerepe.

A politikai viszonyok rosszabbodására – például Üzbegisztán vagy Kirgizisztán – csak lassan tud reagálni az uniós segélypolitika. Igen nehéz feladat, hogy a gyenge államokban hogyan jutassuk el a segélyeket a megfelelő helyekre. Ilyen esetekben túlzott elvárásnak tűnik, hogy a központi kormányzat több évre szóló fejlesztési terveket készítsen el, ilyenkor főleg a helyi jellegű, illetve mikroprojektekre kell koncentrálni.

A szegénységellenes projekteket jobban össze kell hangolni a szegénység okainak felszámolására kísérletet tevő projektekkel. Nincs értelme például csak szegénység elleni projekteket finanszírozni drogtermelő régiókban, ha ez nincs kombinálva a drogtermesztést kiváltó gazdasági tevékenységek támogatásával.

Az eddigi projektek tapasztalatai alapján világos, hogy csak a források koncentrációjával lehet hosszan tartó eredményeket elérni, amelyek jó esetben az adott környezetben segíthetnek a segélyfüggőség túllépésében is.

Közép-Ázsia társadalmi alapvetően paternalisták, és minden társadalmi probléma megoldását az államtól várják. Kazahsztán kivételével az összes térségbeli állam, de különösképpen Üzbegisztán és Kirgizisztán igen gyenge államnak tekinthető, ezért az állami kapacitások megerősítése a fejlesztési politika kiemelt prioritása. Több fejlesztési projekt ezzel ellentétben főleg helyi közösségekre és civil társadalmi csoportokra koncentrált. Sokszor ez párhuzamos struktúrák kialakulásához vezetett, amely végső soron a helyi önkormányzati szektor gyengülését eredményezte.

Az Unió, más multilaterális donorokhoz – ENSZ, Ázsiai Fejlesztési Bank – hasonlóan a regionális megközelítést preferálja. Nagy kérdés, hogy lehet-e kintről elősegíteni a regionális együttműködést. Sok kérdés merül fel, az új államok szuverenitás-féltése, hatalmi egyenlőtlenségek, külső hatalmak specifikus érdekei. Közép-Ázsiában is léteznek ilyen korlátok.

Az Unió sokszor a helyi vezetők akarata ellenére próbálta terjeszteni a regionális összefüggés mantráját. A helyi projekteket finanszírozó TACIS-program célkitűzéseiben világosan hangsúlyos szerepet kap a regionalitás:

„A regionális együttműködés a leghatékonyabb eszköz, hogy az olyan, határokat nem ismerő problémákat kezeljük, mint a terrorizmus, drogcsempészet, energia, környezetvédelem és migráció.”¹⁵

A legtöbb regionális együttműködési szervezet orosz kezdeményezésű, illetve dominanciájú. At kell gondolni, hogy ezeket fel lehet-e használni az Unió céljainak

elérésére. A „regionális együttműködés”-filozófia hosszútávon valószínűleg hasznos lehet, de nem biztos, hogy megoldja az EU jelenlegi problémáját, amely megpróbál differenciálni az együttműködő, illetve szabotáló államok között.

(A szöveg eredetije a párizsi székhelyű Institute for Security Studies, Chaillot Paper No. 91, A. Matveeva: EU Stakes in Central Asia, July 2006, kiadványában jelent meg. Köszönjük a szerző engedélyét az újraközléshez.)

Fordította: Kendeffy Áron

Jegyzetek

- ¹ 7009/06 Presse, 14 March 2006, Brussels, http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/press-ata/en/trans/88806.pdf
- ² 2003-ban a külföldi befektetések 38.8%-ka jött az EU-ból, főleg az Egyesült királyságból, Olaszországból és Hollandiából. http://europa.eu.int/comm/external_relations/kazakhstan.
- ³ Dov. Lynch érdekes elemzése a földrajzilag sokkal közelebbi EU–Dél-Kaukázus viszonyrendszer gyengeségét elemzi. Ezek a tendenciák részben érvényesek az EU–Közép-Ázsia viszonyra is. D. Lynch: The south Caucasus: A Challenge for the EU, Chaillot paper no.65, EU Institute for Security Studies, December 2003, Paris, pp. 171–95.
- ⁴ Az ENP-szerződések tapasztalatait összegzi K. Smith a 'The Outsiders: The European Neighbourhood Policy' című cikke. International Affairs. Vol. 81, number 4, July 2005, pp. 757–74.
- ⁵ http://europa.eu.int/comm/external_relations/intro/inde.htm
- ⁶ http://europa.eu.int/comm/world/enp/welcome_en.htm
- ⁷ Kazahsztán külügyminisztere jelezte, hogy országa szívesen csatlakozna az ENP-projekthez. http://europa.eu.int/comm/external_relations/kazakhstan/intro/index.htm
- ⁸ Üzbegisztán elítélő elnökségi nyilatkozat, http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/ressdata/eng/cfsp/88706.pdf
- ⁹ Javier Solana bejelentette az új speciális képviselő beiktatását 2005. július 28-án. [Http://ue.eu.int/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/declarations/85874.pdf](http://ue.eu.int/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/declarations/85874.pdf)
- ¹⁰ EU threatens action unless Uzbeks allow inquiry, Reuters, 17 July 2005.
- ¹¹ 'EU treats Uzbekistan the same way it treats Belarus' www. Pravda.ru, 5 October 2005.
- ¹² Dina Malysheva: 'Estranged Uzbekistan: Islam Karimov gets Public Caning' Novaya Politika, 6 October 2005. <http://www.novopol.ru>
- ¹³ 2005. november 28-án a brit elnökség a Bizottsággal együttműködve szemináriumot szervezett a biztonsági szektor reformjáról. A szeminárium következtetései szerint szükség lenne egy ilyen jellegű európai stratégiára.
- ¹⁴ – 'Eligibility of Peace-related Assistance as ODA' boks 6. Helpint Prevent Violent Conflict (OECD-DAC Guidelines, 2001, p. 40.
- ¹⁵ TACIS CA IP 2005–2006, p. 6.